

Tyngdepunktet i forfatterens afhandling ligger imidlertid som sagt ikke i de mere generelle betragtninger om lenets karakter og plads i et generelt forvaltningshistorisk perspektiv – dens »pièce de résistance« er fremstillingen af amtmandsmyndighedens faktiske udøvelse i lenene. En lang række eksempler på lensbesiddernes adfærd i konkrete forvaltningssituationer gør det muligt at begribe lokaladministrationen i alle dens forgreninger. Eksemplerne forekommer velvalgte, og de er som regel livligt refereret. Forfatteren lægger herved hovedvægten på funktionerne og lader de enkelte administratorers personlighed træde i baggrunden. De enkelte lensbesiddere omtales konsekvent som »greven« eller »baronen« uden navn. Det er egentlig synd. Forfatterens sagsreferater lader tydeligt ane, at der ofte er forskel i temperament og kvalifikationer hos de enkelte lensbesiddere, og undertiden kunne man ønske sig en personskildring og overvejelser over de enkelte besidderpersonligheders forvaltning og muligheden for ved personlig gennemslagskraft at føre en sag igennem.

Særlig omtale fortjener i øvrigt også bogens billedudvalg i form af bygninger, personer, kort m.v., som er med til at understrege emnets særlige karakter. Også billedteksterne er gennemgående gode. En tegning af Martinus Rørbye af en godsskriver er forsynet med teksten: »Ikke mange kunstnere har interesseret sig for den stilfærdige syslen på godskontorerne« – det kan man godt forstå, når man ser tegningen. Det er næppe uden grund, at arkivarer og kunstnere vælger forskellige genstande for deres studier. Det står da også klart ved læsningen af denne bog, at der for arkivarer er mere at hente i godskontorerne virksomhed end for kunstnere. Men at skrive en læselig og læseværdig bog om administrationen af fynske grevskaber og baronier er egentlig også en slags kunst.

Ditlev Tamm

Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser III. 1823–1839 Regester. Udgivet af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie ved VIGGO SJØQUIST. København, i kommission hos Gyldendal, 1983. VIII, 219 s. 150 kr. inkl. moms.

Udgivelsen af de enestående optegnelser af forskellig art, som kong Christian VIII efterlod sig, har været meget længe undervejs. Fra det tidspunkt, hvor Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie opnåede Christian X.s tilladelse til at forestå den, forløb henved 15 år, før

bind I, omfattende perioden 1799–1814, så dagens lys. Forventninger, som dengang (1943) kom til udtryk, om, at den daværende udgiver, Axel Linvald, ville være i stand til at gennemføre videreudgivelsen og sin levnedbeskrivelse af Christian VIII »i adskilligt hurtigere tempo« (Historisk Tidsskrift 11. rk. I, s. 483 ff.), kunne ikke indfries. Bind II, 1–2 med kongens dagbøger og optegnelser fra 1815–22 udkom (efter Linvald's død) i årene 1973 og 1976.

For fhv. overarkivar Viggo Sjøquist, der – i en mindre del af arbejdet bistået af arkivar Niels Petersen – har påtaget sig udgivelsen af bind III, har opgaven været en anden (men ikke lettere) end for forgængerne. Vel var der også i bind I–II udeladt, hvad bd. III's forord betegner som »trivialmeddelelser«, dvs. oplysninger om hverdagens små personlige gøremål o. lign., som dagbøgerne vrimler med; men bortset fra disse udeladelser var der tale om komplette og rigt kommenterede udgivelser. I modsætning hertil indeholder bd. III i hovedsagen kun register, altså mere eller mindre kortfattede, kronologisk ordnede indholdsbeskrivelser af de efterladte papirer fra perioden 1823–39. Teksten skal, hedder det i forordet, »principielt forstås som stikord, der skulle gøre det muligt for forskerne at gå direkte til det originale materiale«. Udover helt at fravælge har udgiveren måttet mestre kunsten at referere, hvad der blev tilbage.

Register er både af det gode og af det onde. Vel udført er de på den ene side en værdifuld hjælp for forskeren, der vil skaffe sig et første overblik over originalmaterialet og dets muligheder. På den anden side er de sædvanligvis uden den slags kvaliteter, som kan appellere til et bredere publikum, og fængsles forskeren af et af de stikord, de indeholder, melder spørgsmålet sig straks, hvor vedkommende det materiale er, som ordet refererer til. I den situation bliver enhver oplysning om, hvordan referatet er foretaget, af den største interesse.

Vedrørende dette punkt er det foreliggende bind meget kortfattet, idet forordet blot meddeler, at optegnelserne angående prins Frederiks og prinsesse Wilhelmines ægteskab og skilsmisse, stænderforsamlingernes indførelse og Christian Frederiks samtaler i 1838 med Nicolai I af Rusland og fyrst Metternich er registreret »mere udførligt« og at det samme »til en vis grad« gælder statsrådsreferaterne fra 1838–39. Selv ved den mindste anledning er der med andre ord stort set ingen anden udvej for brugeren end at gå til originalmaterialet. Til gengæld er det i forhold til de tidligere bind et meget væsentligt fremskridt, at bd. III udover navneregisteret også rummer et sagregister. Begge registre synes imidlertid at måtte anvendes med varsomhed. I det første er A.E. Boye (1784–1851) blevet til Frederik Boye (1815–42). I det andet savnes under

rubrikken »Presseforhold (se også trykkefrihed)« henvisninger til pp. 112, 138 og 150, under »Dampmaskiner« henvisning til p. 102.

Af såvel forordet til det foreliggende bind som prospektet, der ledsagede dets udsendelse, fremgår, at to forhold har bevæget selskabet til i samråd med Carlsbergfondet, der gennem alle årene har bekostet udgivelsen, at lade foretage den omtalte ændring i udgivelsesprincippet: Økonomien og den vurdering, at Christian Frederiks politiske indflydelse i perioden, som bind III dækker, var ringe, og at i sammenhæng dermed hans papirer kun er af magert indhold og ikke har »nær den samme interesse som de tidligere eller senere optegnelser«. Hvad det første forhold angår, må det vel erkendes, at tiden næppe er til udgivelser som bd. I–II, ligegyldigt hvilke skatte de indeholdt. På den anden side efterlader læsningen af bd. III den fornemmelse, at dele af det materiale, der registreres, havde fortjent en fyldigere udgivelse. Det gælder især dagbøgerne fra 1831–39, hvor deres forfatter havde sæde i statsrådet. For muligvis har Sjøquist (der vel har skrevet forordet) nok mere ret end Linvald, der i indledningen til bd. I regnede disse år for en af de tre perioder, hvor Christian VIII »øvede politisk indflydelse«. Men under alle omstændigheder deltog den senere konge i den pågældende periode på en helt anden måde end tidligere i landets styrelse, og var han kun af begrænset indflydelse, hindrede denne omstændighed ham jo ikke i at erhverve sig sjældne indsigter eller i ud fra dem at artikulere sig om tidens spørgsmål. For et halvt hundrede år siden udgjorde hans dagbøger og andre optegnelser en vigtig del af kildegrundlaget for Hans Jensens redegørelse for stænderinstitutionens tilblivelse. De nu foreliggende register antyder, at de samme papirer (fortsat) vil kunne berige kendskabet til mange andre sider af 1830'ernes historie, til Christian Frederiks personlighed og til hans politik i kongetiden.

I sit prospekt udtrykker Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie håb om at kunne udgive Christian VIII.s optegnelser fra de følgende år in extenso. Kan dette meget store forehavende gennemføres, vil meget utvivlsomt være vundet.

Poul Jensen